

Gondolatok a magyarság fogalma körül

írta Pompéry Judit

Magyarok, kik ők, hol vannak, mit jelent magyarnak lenni?

Magyarország Közép-Európában fekszik. Bizonyos nehézségek rögtön ennél a kijelentésnél kezdődnek. A „Közép-Európa”-fogalom ugyanis nem védett és definíciója meglehetősen különböző lehet annak függvényében, hogy kit kérdez az ember. Egy francia teljesen mást ért alatta, mint, pl. egy cseh. Magyar felfogás szerint tehát Magyarország Közép-Európában fekszik. Figyelem: **Kelet-Közép-Európában** és semmi esetre sem Közép-Kelet-Európában! Ezt a kettőt ugyanis világok választják el egymástól! Szeretjük magunkat mindenképp a Közép - ugyan keleti részén, de semmi esetre sem a Kelet közepén érezni. Közép-Európa keleti határa pontosan ott húzódik, ahol a valláshatár van: ahol a nyugati kereszténység abbamarad és a keleti ortodoxia elkezdődik, avagy ahol az utolsó gótikus templomok állnak.

Magyarország tehát Közép-Európában van, területe ma 93.000 km², lakossága kb. 10 millió. Magyarország ma egy nemzetállam, nemzeti és hivatalos nyelve a magyar. A fenti két mondatban a „ma” azért lényeges, ez nem volt mindig így:

Ma = 1920 óta. Az azt megelőző kb. 1000 évben ugyanis az ország területe majdnem háromszor ekkora volt.

A lakosság létszáma nem azonos az összmagyarság számával. Az anyaországban él a magyarság körülbelül kétharmada. A többiek a szomszédos államokban mind nemzeti kisebbség, illetve szerte a világban.

Az objektivitás végett megjegyzendő, hogy „Nagymagyarország” utoljára egy soknemzetiségű állam volt, amelyben az 1914 előtti utolsó népszámlálás alapján a magyarok csak 51%-ot tettek ki.

A magyar nem indogermán nyelv, a finn-ugor nyelvcsaládhoz tartozik, de a magyarok ezek között a népek között ma már senkivel sem tudják megértetni magukat. A nagyobb hangsúlyt a finn rokonságra fektetik, bár nyelvileg közelebb állnak az Urálban visszamaradt kisebb ugor népekhez. És itt jön máris a következő bökkenő: a nyelvészeti kutatások ugyanis az utóbbi időben több rokonságot mutattak ki a magyar és a türk nyelvcsalád között, mint amennyire hazánk fiainak ez eddig ismert, tudatos vagy kedves lenne. Ezzel a korábban egyértelmű finn-ugor származás részben kérdésessé válhat. De ezt csak mellékesen. A magyarok meg vannak győződve arról, hogy nyelvük különleges, nagyon nehéz és az idegen számára általában megtanulhatatlan. A magyarság egy nyelvileg elszigetelt egyedülálló bástya egy idegen nyelvi környezetben, és mint ilyen évszázadok óta hősiiesen ellenáll minden beolvasztási kísérletnek. Ezáltal a magyarok magukat egyrészt érdekesnek, de egyben hátrányosan megkülönböztetettnek vélik.

Általában a magyarokban nagy a nemzeti öntudat, sőt egy bizonyos nemzeti büszkeség, amely egy jelentős történelemtudattal, a saját történelem ismeretével, a történelmi ismeretek fontosságának tudatával párosul. Ez utóbbi jelenség a fent leírt helyzetből fakad. Miután az ország a korábbi történelmi korokban nagyobb, gazdagabb, hatalmasabb, híresebb, jelentősebb volt, mint ma, a magyarok szívesen hivatkoznak éppen ezekre az időkre. Egyben sajnálják, sőt méltatlannak találják, hogy más, ma jelentősebb európai nemzetek képviselői mennyire nem ismerik ezt a dicsőséges magyar múltat, sőt, nem is igen érdeklődnek iránta. Bizonyos félreértésre adhat okot, hogy a magyarok hajlamosak feltételezni, miszerint a többi európai országban is ugyanez a magyarokéhoz hasonló történelemtudatú szemlélet jellemző a megfelelő iskolai történelemoktatással. Sokan meglepődnének, ha tudnák, hogy pl. a legtöbb németet az előző 1000 év történelme nemcsak magyar szempontból nem érdekli, az saját vonatkozásban is hidegen hagyja.

A magyarok úgy érzik, hogy nemzetközileg nem eléggé elismertek, azon kívül rendszeresen megállapítják, hogy Európa hálátlan, mi több, ignoráns. És ez mindig is így volt, hisz... Itt most egy kis történelmi előadás következik, hogy a fentiek a nem magyarok számára érthetővé váljanak. Ezzel teljesen megfelelek a nemzeti általános trendnek és a magyar történelemtudattal teljén hagyományoknak.

A magyarok nyomait visszafelé Mongóliáig lehet követni. Az ősök mint nomád halász-vadász törzsek a népvándorlás során több mint ezer évig vándoroltak a mai Oroszország sztyeppéin, míg a 9. század végén letelepedtek a Kárpát-medencében. Nemcsak az ú.n. honfoglalás sikerült nekik, hanem ügyes stratégiai döntések következtében a túlélés is, vagyis tartósan meg tudták vetni itt a lábukat. A helyben talált szláv mezőgazdasági szokásokat átvették és egyidejűleg az európai szomszédok mintájára kialakították a politikai és feudális struktúrákat. A túlélés ideológiai előfeltétele a kereszténységre való áttérés volt. A legfontosabb, amire a magyarok ma is büszkéek, hogy Géza fejedelem a kereszténység nyugati változata mellett döntött. Ennek ugyanis a későbbi európai fejlődés szempontjából óriási jelentősége volt, amit persze - valljuk meg őszintén - akkor még nem lehetett sejteni. Ugyanis - mint ahogyan azt a későbbi tapasztalat mutatta -, minden, ami fejlődést, civilizációt, innovációt jelentett, az a későbbiekben Nyugatról jött. Ezzel ellentétben a legtöbb fenyegető veszély, elmaradottság, gazdasági kizsákmányolás, - mint pl. a tatárjárás, török uralom a szovjet megszállásig bezárólag - főleg Keletről. Ezért az ezeréves nyugati orientáció örökös kihangsúlyozása. Már szinte görcsös, hogy ez utóbbi minden lehetséges összefüggésben előkerül. Nyilván oka van ennek.

Az ország történelmének kezdete kisebb megszakításokkal egy sikertörténet a 16. században bekövetkezett török megszállásig. Ezt követi azonban egy véget nem érő többévszázados idegenuralom az Oszmán, a Habsburg, majd végül a Szovjet birodalom jóvoltából. A sorscsapások közben - mintegy számlaként az I. Világháborúban orosz oldalon történt alakításért - kulminálnak egy óriási terület- és lakosságcsökkenésben. Az ország elveszti történelmi területeinek 2/3-át. Ez nemcsak a nemzetiségektől szabadítja meg az országot, hanem saját nemzetének 1/3-ától is, amely mostantól az újonnan létrehozott szomszédos nemzetállamokban képez nemzetiségi kisebbséget. Hogy ez az eredmény kevéssé segítette a szomszédok közötti békés egymásmellettélést, az ugye érthető. Később Hitler visszaadta ugyan az elvesztett területeket (amelyek soha nem voltak az övé), de a 3. Birodalom leáldozása után visszarendeződtek a Trianoni határok (Versailles-i Békeszerződés 1920-ban). Sem az ide, sem az oda nem ápolta a szomszédok közötti barátságot.

Akár tatárjárás, akár törökdúlás vagy szovjeturalom: Magyarország gyakran kényszerült „a Nyugat védőbástyája” szerepre. A patrióta felfogású történelemoktatás szerint óriási áldozatok árán védte a nyugati civilizációt, amely ezért soha nem mutatott méltó hálát. Egyesek úgy gondolják, hogy ebben a sorozatban az utolsó gesztus az 1989-es határnyitás volt, amelyért a Nyugat kézzel fogható hálája ismét elmaradt. (Sokaknak rendszeresen visszatérő csalódást okoz az a felismerés, hogy a politikát nem a hálaérzés motiválja.)

Több generáció elteltével is tartja magát az a meggyőződés, hogy Magyarországgal Trianonban valami rettenetes igazságtalanság történt. A nemzeti érzést Trianon 80 év elteltével is fájdalmasan determinálja. Ez még akkor is így van, ha ezt valaki tagadná. Hogy ez miben jelentkezik? Egyrészt van egy kifelé túlméretezettnek tűnő nemzeti büszkeség, amely másrészt párosul egy kisebbségérzettel. Szemléltető példaként két kis anekdota:

„Ha egy forgóajtóba valaki mögötted lép be, de a másik oldalon előtted jön ki, akkor az egy magyar!”

„Belőlünk nincs sok haszon. Ahol mi, magyarok megjelenünk, ott előbb-utóbb baj lesz. Alig hogy beléptünk a háborúba, Hitler el is veszítette. 40 évig építettük a szocializmust, míg az összedőlt. Beléptünk a Varsói szerződésbe is. Fel is oszlatták. Vajon ezek után az EU komolyan gondolta a felvételünket? Azt is tönkre fogjuk tenni.”

A magyarok nemzetük nagyszerűségének bizonyítására az irodalom, zene, tudomány, sport, stb. terén nagy teljesítmények spontán hevenyészett részletes felsorolását tudják produkálni, amely egy kívülálló számára néha nevetségnek tűnik. Jelentőségük bizonyítására tett görcsös kísérlet gyakori formája egy hosszú előadás, amelyben hazánk fiai - részben nemzetközileg is elismert - egy magyarok személyes nagyszerű teljesítményeit ecsetelik. Ezek lehetnek magyar magyarok, magyarok a ma szomszédos államok területéről, külföldi magyarok, emigránsok, magyar származású világpolgárok, akikre reprezentatívan büszkének lehet lenni. (Csak hogy egy ismert példát mondjak, Liszt Ferenc, aki a legnagyobb magyar zeneszerzőnek tartanak, pedig nem tudott magyarul, nem élt Magyarországon, mégis a miénk. Összehasonlításul izgat-e bárkit is a német nyelvterületen, hogy Beethoven német volt-e vagy osztrák?)

Ki tehát a magyar? Mitől lesz, lehet, valaki magyar, ill. nyilvánul magyarnak? Magyar az, aki magyarul beszél, magyarul érez és Magyarországon él. Avagy: magyar az, aki önmagát annak vallja, ill. a környezete annak tart. Érzékelhető ugye, hogy itt rejlik némi konfliktusképes vitaanyag. A magyarságot ugyanis különböző módon lehet megélni annak függvényében, hogy hol, milyen környezetben és milyen körülmények között gyakorolják.

Magyarnak lenni az anyaországban egy természetes és konfliktusmentes állapot. Ez, hogy úgy mondjam „von Haus aus” adott, nem követel áldozatot, sem megerőltetést. Ezt a kijelentést megkockáztatom tudván, hogy a szocialista internacionalizmus egységkonyhája a nemzeti létnek bizonyos határokat szabott.

Teljesen más dolog a magyar identitás, ha valaki a Kárpát-medencében kisebbségi létben él. Itt gyakran nehezedik rá politikai, kulturális és néha gazdasági nyomás is, amely ellenállásra kényszeríti az egyént, ha meg akarja őrizni nemzeti identitását.

Megint más dolog Németországban, Amerikában vagy bárhol Nyugaton magyarnak lenni, ahol vagy maga az érintett, vagy szülei/ nagyszülei telepedtek le. Itt többnyire nem kell politikai nyomással számolni, mégsem könnyű úgy beilleszkedni, hogy az ember ne adja föl a saját nemzeti hagyományait, identitását. Ez utóbbi két esetben - bár különböző módon -, de erőfeszítésbe kerül magyarnak maradni. A fentieknek megfelelően e három helyen más és más az egyedek magyarsághoz való viszonya. Viszont mindenütt szívesen ítélik meg a másik magyarsága felett. Ennek kapcsán a fenti csoportok egymáshoz való viszonya sem egészen felhőtlen.

A nemzeti öntudat kérdése erős összefüggésben áll a 19. századi eszmékkel. A kultúr- és történelemtudathoz szorosan kapcsolódik a magyar irodalom ismerete. A nemzeti romantika korszakának legjelentősebb költői feltételezik, sőt alapvető követelményként fogalmazzák meg a hazához való abszolút hűséget. A Szózatban (a magyarság második legfontosabb nemzeti verse) Vörösmarty így ír:

*"Hazádnak rendületlenül
Légy híve, ó magyar;
Bölcsőd az s majdan sírod is,
Mely ápol s eltakar
A nagy világon ekívül
Nincsen számodra hely;
Áldjon, vagy verjen sors keze:
Itt élned, halnod kell."*

Még mai is sokan vallják a fenti 19. századi nézeteket. Elítélik, ha valaki elhagyja a hazát. Szomorúnak tűnik nekik, hogy a magyarság sok sikeres képviselője - a világhírűek legtöbbször - elhagyta az országot. Például az összes Nobel-díjas. Gyakran lehet az otthonmaradottak körében ellenszenvet tapasztalni sikeres külföldre szakadt hazánkfiak iránt. (Ha sikeres, akkor persze majdnem megbocsáttatik nekik ez a félrelépés. Erről árulkodik különben a „külföldre szakadt hazánkfia” kifejezés is.) **Az utóbbi időben mintha egy vita robbant volna ki arról, hogy ki az igazi magyar, ki „magyarabb” a másiknál. Az anyaország politikai megosztottságában ez is fontos szerepet játszik és exportálható vitává nőtte ki magát a határon kívüli magyarság körében is. Ez a verseny kívülálló számára meglehetősen groteszk. Mintha a nemzeti hovatartozás nem egy adottság, hanem egy vívmány lenne? Minta azért harcolni kellene, valami/ valakivel szemben megvédeni?**

Mégis, léteznek olyan tulajdonságok, olyan különleges vonások, amelyek a magyarokra - bárhol is éljenek - általában jellemzők, amelyek a magyar specifikumot képezik, más nemzetektől megkülönböztetik?

Vannak klisék, amelyek világszerte elterjedtek a magyarokról, mint pl. csárdás, fokos, puszta, Piroschka (tudatosan sch-val), Marika Röck, temperamentum, vendégszeretet, halászlé, Balaton, paprika, stb. Sokan egyrészt boldogtalanok, hogy a világ mintha csak ezeket a címszavakat ismerné a magyarokról, másrészt viszont - részben ösztönösen - maguk a magyarok is használják, ápolják ezeket a kliséket. Kár. Van, aki tagadja, nem beszél róla, állítja, hogy nem érdekli. Mégis, legkésőbb az Olimpiai Játékoknál vagy a Futball Világbajnokságon kiderül, hogy ki melyik nációhoz tartozónak véli magát. Erre a jelenségre még keresem a magyarázatot.

Ami azonban valóban összeköt, az a nyelv. Még 28 év után is mindig megfordulok, ha valakit Berlinben magyarul hallok beszélni. A legismertebb alkotása a magyar költészetnek, a Himnusz így kezdődik:

*"Isten, áldd meg a magyart
Jó kedvvel, bőséggel,
Nyújts feléje védő kart,
Ha küzd ellenséggel;
Bal sors akit régen tép,
Hozz rá víg esztendőt,
M megbühödte már e nép
A multat s jövőndőt!"*

Ha valamit meg kellene neveznem, amely a világban bárhol szétszórt minden magyart összeköt, az éppen a Himnusz és annak tradíciója. Mindegy, hogy ki-ki hogyan viszonyul a fent ecsetelt 19. századi gondolat- és eszmevilághoz, ha elhangzik a Himnusz dallama, mindenki feláll, mégpedig meghatódott érintettséggel a szívében.

És ez nemcsak a magyar zászló felhúzásakor történik valamilyen nemzetközi sporteseményen elért magyar győzelem kapcsán, nemcsak a külföldi magyarok anyanyelvű istentisztelete után bárhol a földgolyón, hanem rendszeresen szilveszter éjszakáján is. Régi szokás szerint, amikor elüti az éjfél az óra, nem koccintanak az emberek rögtön. Egy pillanatig befelé forduló csend van, aztán mindenki meghallgatja a Himnuszt (rádión, TV-ből, bárhogy) és csak ezután emeli a pezsgőspoharát a következő évben remélt szerencsére, boldogságra. Ehhez a tradícióhoz mindenki ragaszkodik, bárhogy is vélekedjék különben magyarságáról.

Forrás: MagyarOnline Net